

179166

İSLÂM AHLÂKİ VE SEVGİ

Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi	
Dem. No:	179166
Tas. No:	207.92 KUT.D

ERÜ

İslâm Ahlâkı ve Sevgi

2006 Yılı Kutlu Doğum Sempozyumu Tebliğ ve Müzakereleri

Yayın No: 382

Sempozyumlar ve Paneller Serisi: 40

© Bütün Hakları Türkiye Diyanet Vakfı'na aittir

1. Baskı, Kasım 2007, Ankara, 1.000 adet

ISBN 978-975-389-506-4

07.06.Y.0005.382

Redaksiyon : Dr. Mehmet BULUT

Kapak ve İç Tasarım: TN İletişim

Uygulama: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları

Türkiye Diyanet Vakfı Yayın Kurulu'nun
13.02.2007/5-2 sayılı kararıyla uygun görülmüş ve
Mütevelli Heyeti'nin 02.05.2007/1237-21/d
sayılı kararıyla basılmıştır.

Türkiye Diyanet Vakfı Yayın Matbaacılık ve Ticaret İşletmesi'nin dizgi,
fotomekanik, ofset ve cilt tesislerinde hazırlanıp basılmıştır.

TÜRKİYE DIYANET VAKFI

Yayın Matbaacılık ve Ticaret İşletmesi

OSTİM Örnek Sanayi Sitesi

1. Cadde 358. Sokak No: 11 06370 Yenimahalle / Ankara

Tel: 0312. 354 91 31 (pbx) Faks: 354 91 32

e-posta: tdvyayin@diyanetvakfi.org.tr

İnsan Sevgisi: Kainatın En Temel Terkibi

Dr. Selma ÖZDEMİR

İnsan sevgisi; iki kavramından birinin, üstelik de tamlayanının insan olduğu, kâinatın temel terkiplerinden biridir. Tebliğimizde bu terkibe mütevacı bir şerh düşecek olmanın imkânı her şeyden önce 'insan' kavramından ne anladığımızı çözümlemeye bağlıdır: Nedir insan ve kimdir? Niçin ve ne için vardır? Varlığı ne ile kaimdir? Varolduğu andan itibaren kendisini üzerinde bulduğu dünyada rotası nedir? Bu rotada ona kim-ler- ve ne-ler- rehber ve kılavuz olmaktadır? Kâinat ile ilişkisi ona, kendisi ve dünya güzergâhında birlikte yürüdüğü insanlarla ilgili ne tür bir mesuliyet yüklemektedir?

Muhatabının bakış açısına göre daha pek çok çeşitleme yapılabilecek bu temel varoluşsal sorular; bizi, şu anda işlemekte olduğumuz konu kadar, insan olma konumumuz açısından da yakinen ilgilendirmektedir. Bu sorular aynı zamanda, inanç sistemlerinin ve her türlü ideolojinin, felsefelerini üzerlerine inşa ettikleri ana konulardır. Hal böyleyken; yani en yalın ifadeyle, insan elinden çıkmış olmak hasebiyle dinden ayrılan ideolojiler bile kâinatla, beşeriyetle ve beşeriyetin bütün durumlarıyla ilgili kanaatlerini insan telâkkileri üzerine bina ediyorlarken, bizim de, bütün beşerî soru ve sorunlarımızın çözümünü kendi inanç sistemimizin çerçevelediği anlam haritasında aramamız kaçınılmaz olur. Sınırları vahyin ışığında belirlenmiş olan bu harita, nihai şekline, son kitap olarak Kur'an'ın düsturlarında kavuşmuş ve bu düsturlar yine son peygamber olarak Hz. Muhammed'in (s.a.v.) hayatında vücut bulmuştur. Böylelikle insana ezelden ebede verilen bütün manâlar da; maddî / manevî bütün açılım ve bo-

yutlarıyla herhangi bir müphemiyete, şek ve şüpheye mahal bırakılmaksızın ortaya konmuş bulunmaktadır. Bu ilâhî projeksiyonun takdim ettiği mümin şahsiyet ana hatlarıyla ortaya konulduğunda, bu şahsiyetin en temel değeri olan insan sevgisinin mahiyeti de kendiliğinden ortaya çıkacaktır.

Mezkûr insanın en önemli ortak-beşerî özelliği, ezelde “ben sizin Rabbiniz değil miyim?” hitabına bilâ istisnâ “evet” cevabı vermekle kollektif hafızasında kendisini mürebbisine doğru yönelten doğal bir eğilime; enerjîye ve teslimiyete meyyal bir fitrata sahip olmasıdır. Bir başka deyişle fitratı Rabbinî tanımaya, O’nun istediği gibi olmaya, kuvve halinde taşıdığı eşref-i mahlûkat vasfını fiiliyatta “insan-ı kâmil”e dönüştürmeye elverişlidir. İnsanın dünyanın kaygan zeminine bu hatırıyla gelmesi, yönünü şaşırma ihtimaline karşı, paradoksal doğasını ve zaaflarını en iyi bilen Rabbinin ona bir iltimasıdır. Beşerî bilinci fitrî bir şehadetin muhteşem ışığıyla aydınlanan İnsanoğlu, -iradesi ile bu ışığın yolunu aydınlatmasına izin verdiğinde ise- yaratıcısıyla doğrudan ilişki kurabilmesine imkân veren; adına kulluk diyebileceğimiz mümeyyiz bir bilince ulaşmaktadır. İslâm kelimesinin gerçek anlamı olan teslimiyet, tam da imanın bu bilinç düzeyinde kabulünün ifade edildiği andır. Bu andan itibaren insan sadece iman etmekle kalmayıp dünyayı nasıl yönettiğinin ve dünyadakilerle nasıl ilişkilerde bulunduğu hesabını vermek durumundadır. Nasr’ın ifadesiyle, “insan bütün mahlûkata egemen olma kudretini haizdir, ancak aynı zamanda da onlara hüsn-ü muamele sorumluluğunu taşımaktadır.” Çünkü o bu bağlamda “yeryüzünün halifesi” kılınmış; göklere, yere ve dağlara sunulup da onların korkuya kapılarak üzerlerine almaktan kaçındıkları emaneti gönüllü olarak yüklenmiştir.

Kulluk ve sorumluluk bilinci, insanı daha etimolojisinde barındıran bir başka bilince; bugünkü oturumun da gündemini teşkil eden ahlâkî bilince davet eder. Gerçekten de, “hulk” veya “huluk” sözcüklerinden türeyen ahlâk kelimesi, insanın fitrat üzere, yani Rabbinî tanımaya meyyal hüviyetiyle yaratılmış olduğunu telmih eden bir yapı sergilemektedir. İslâm âlimlerinin neredeyse üzerinde ittifak ettikleri tanıma göre de ahlâk, nefiste iyice yerleşen bir melekedir ki fiil ve davranışlar, fikrî bir zorlamaya ihtiyaçmaksızın bu meleke sayesinde kolaylıkla ortaya çıkar. Daha güncel kelimelerle ya da daha anlaşılır bir şekilde izah etmek istersek şöyle söyleyebiliriz: Ahlâk ya da ahlâklı olmak yaratıcının bizden beklediği kulluk, sorumluluk ve ahlâkîlik vasıflarının bir başka deyişle eşref-i mahlûkat olma özelliklerinin, kişide, rutinleşmesi beklenen bir tutum geliştirme ameliyesine dönüşmesidir. Böylece “Allah’ın ahlâkıyla ahlâklanma”nın temel düstur ve ahlâkının “Kur’an ahlâkı” olduğu bir Peygamber’in model kılındığı bir dinde kulluk ve sorumluluk bilinci, fiiliyatta kemâl bir şah-

siyet yapısı ve kâmil bir ahlâk halinde tecessüm edecektir. “Ed-din” olarak İslâm’ın insanlığa bir yaşama planı ve sanatı sunduğu nokta da tam burasıdır. Rabbini, O’nun evrensel planını ve buyruklarını tanıma konusunda ezelden verdiği sözü ve yine ezelden yüklendiği kâinattan mesul olma sorumluluğunun bilinciyle dünyaya gelen insanın yeryüzüne düştüğü andan itibaren ahbine vefa göstermesi için verilen çok önemli iki imtiyazını kullanmasının tam sırasıdır artık. Kendisini bir yandan tek bir gen farkıyla eğrelti otundan farklı yaratan, diğer yandan kendi elleriyle fesat çıkarma, birbirinin kanını dökme ihtimaliyle ilgili bütün itirazlarına, Allah’ı tasdik ve takdis etmedeki olanca duyarlılıklarına rağmen meleklerden üstün kılan bu irade ile inanmayı tercih eden insan sanki şu ikrarda bulunmaktadır: Ben şu vasıflarda, şu cisimde, duyu organlarının, zekânın, irade ve beyan inkânının en mükemmel fırsatlarıyla donatılmış olarak yaratılan insanoğlu her halükârda O’na olan inancımı ikrar etme; gerek şahsi gerek beşeri plandaki isteklerini O’nun halifesi olarak yeryüzünde ikame etmekten hiçbir şekilde vazgeçmeyeceğim. Çünkü hür irademle aldığım bu varoluşsal karar, benim hiçbir durumda kaçınamayacağım kulluk, sorumluluk ve ahlâki bilincimin gereğidir. Bu noktadaki ikrarını; yaşadığı hayata, farz kılınan ibadetlerin ruhî ve sosyal desteğiyle yayan insan, bundan böyle “Lâ ilâhe illallah Muhammedün Resûlullah” ibaresinin hâkim olduğu tevhid atmosferinin muvahhid bir üyesidir. Dinî ve dünyevî bütün faaliyetlerini “insanlık için tesis edilen en iyi toplum” olarak tasvir edilen bir toplumda gerçekleştirmek ve aynı anda böyle bir toplumun gerçekleşmesine katkıda bulunmak durumundadır. Fertlerinin gerek bireysel ve gerekse toplumsal planda huzur ve sükûn içinde oldukları böyle bir dünyada “müminler ancak kardeşler.”¹ Bu kardeşliktir ki onları “birbirlerini sevmeye, birbirlerine merhamette, lütuf ve atıfette, birbirlerini koruyup kollamada bir vücut gibi kılar. Vücudun herhangi bir yerinde bir rahatsızlık olduğunda bunu nasıl vücudun tüm uzuvları hisseder ve birbirlerini hasta organın elemine iştirake çağırırlarsa” onlar da aynı hissederek tatbik etmelidirler. Onlara bu ve benzeri pek çok hadis-i şerifiyle sevgi ve kardeşlik ruhunu öğütleyen Peygamber’leri hayatı boyunca bu sevgiyle yaşamış, bu sevgiyi yaşatmış ve kâinata yansıtmıştır. En güzel isimlerin sahibi yüce Allah, bundan dolayı Peygamberini çok şefkatli ve çok merhametli anlamına gelen Raûf ve Ra-hîm isimleriyle anmıştır.

Bugün kâinatın hürmetine yaratıldığı ve âlemlere rahmet olarak gönderilen sevgili Peygamberimizin 1435. doğum yılında dünyayı teşriflerini kutlamak üzere toplanmış bulunuyoruz. Fakat insan hayatı hakkında edilecek her kelâm

¹ Hucurat, 49/10.

ve tefekkür, sergilenecek her davranış ve tutum, zaten Peygamberi ve hayatını örneklemek ve örnek almak durumundadır. O, insanın, sadece psikolojik mekanizmalarının değil, sosyal mekanizmalarının işleyişinde de en önemli ve vazgeçilmez modelidir. 29 Yaşında İslâm'ı kabul eden İngiliz asıllı mütefekkir Gai Eaton'a (Sidi Hasan Abdullah Abdulhamid) göre bu model alınma durumu müminleri tek tip yapmak şöyle dursun karakterlerini daha da güçlendirerek Allah'tan ve Resûlünden aldıkları ivmeyle hepsinin ayrı ayrı şahsiyetler olarak temayüz etmelerine yol açar. Çünkü maneviyatla vahyin ortaya koyduğu ahlâk ilkeleriyle ilişkisini kesen insan kendisine çağdaş moda akımlarını ve idolleri örnek alırken, müminler bitmez tükenmez zenginliğe sahip ilâhî bir şahsiyeti model edinmişlerdir.² Şairin deyişiyle, ömründe "şehadet" kelimesinin "lâ"sından başka kendinden bir şey isteyene "lâ" yani "yok/hayır" demeyen böyle bir Peygamber'den Sahabe'ye şerha şerha yayılan bu sevgi bir yandan her birine "en çok beni seviyor" şevkiyle yansırken diğer yandan her birinden yekdiğerine tecessüm ederek akmıştır. Bu toplum, Kur'anî deyişimiyle "akabe" denilen o sarp yokuşa tırmanmayı deneyen ve başaran bir toplumdur. Çünkü toplumun fertleri kölelik olarak tanımlanabilecek bütün sosyal, ekonomik veya politik tutsaklıklardan kurtulmuş, insan sevgisinin en üst tezahürü olarak kendileri aç ıken yakınları olan bir yetimi ya da yabancı olan bir yoksulu fark gözetmeden doyurma faziletine ermişlerdir.³ Bu toplumsal konsensüs fert fert bu bireyleri bir yandan "iman edenlerden olma" şerefine erdirirken diğer yandan bu imanın coşkusuyla birbirlerine sabrı ve merhameti tavsiye eden bir sevgi yumağı haline getirmiştir. Yani sevgi empatiye, sevgi merhamete, sevgi adalete, sevgi infaka, vefaya, dostluğa, işara, sabra, ahlâka ve nihayet sevgi ihkak-ı hakk'a dönüşerek büyümüştür.

Yaratıcıyı tanıma, bireysel ve toplumsal planda O'nun ahlâkını ikame etmeyle ilgili kulluk ve sorumluluk bilincinin gerçek birer halife kıldığı insanlardan oluşan bu sevgi toplumunda "hayata, insana, kadere ve medeniyet tarihine ilişkin her şey, beşerin üç alanını kuşatan mülk sahibinin varlığı etrafında inşa edilmiştir. İnsandan insanlığa ters düşecek hiçbir şey istemeyen bu Mâlikü'l-mülk, Kur'an-ı Kerim'le birlikte yine beşer arasından seçilen abd bir Peygamber aracılığıyla var olma olayına anlam vermekte, varlıkla birlikte var olma araçlarını sunmakta ve insanın tarih içinde sadık kalması gereken yönelimlerini emretmekteydi.⁴ İşte Asr-ı Saadet'in sevgi ve adalet toplumu, hak ettiği pek çok sıfatın yanı sıra istikamet ve fazilet ivmesini, mülkün gerçek sahibine sadakatin-

²Gai Eaton, *İslam ve İnsanlığın Kaderi*, çev. İhsan Durdu, İnsan Yay., İstanbul, 1992, s. 356-357.

³Beled, 90/11-17.

den kazanan “sadık bir toplum”dur. Aynı sevgi ve adalet anlayışı, maddî ve manevî potansiyelini İslâm’dan alan her “sadık toplumu” muhteşem bir medeniyetin şalı altında toplamış ve her sadık toplum, tarih dediğimiz dairevi zamanda bu şalın dokusuna orijinal bir renk katmıştır. Temeli, “gizli bir hazine iken bilinmeyi severek mahlûkatı ve Hz. Muhammed’e (s.a.v.) olan sevgisi sebebiyle kâinatı yaratan” Allah’ın insanlığa karşı ilk fiili olarak hubb/sevgi ile atılan bu sadık toplum, Allah ve Resûlü’nün kendilerine, başka her şeyden daha değerli olması gerektiği inancı üzerinde yükselirken bu iki uçlu sevgi ilişkisi aileden beşeriyete toplumun bütün katmanlarını taş taş inşa etmiştir. Bu toplum “Yaratılanı severiz Yaratandan ötürü” diyen Yunus’ları, “Bu kapı ümitsizlik kapısı değildir, ne olursan ol yine gel diyen” Mevlânâ’ları, “bir olalım, iri olalım, diri olalım” diyen Hacı Bektâş-ı Velî’leri yetiştirmiştir. Bugün Hz. Mevlânâ’nın düşünce ve fiillerinden yankılanan sevgi, yaşlı dünyamızın doğusu ile batısı arasında bir köprü oluşturmayı başarmış, Avrasya coğrafyasını aşarak mânevî bir ekvator kuşağı gibi bütün dünyayı kucaklamış bulunuyor. Hz. Mevlânâ’nın sesinin 13. yüzyılın dünyasından 21. yüzyılın insanına yankılanabilmesindeki temel sebep, tek cümleyle onun, “Sevgi; acıyı tatlıya, bakırı altına, hastalığı şifaya, zindanı saraya, belayı nimete ve kahrı rahmete dönüştürür” sözünü, özüne ve amelî hayatına irca etmesidir.

Tarih boyunca, akıl, aşk/sevgi ve hür irade sahibi yegâne varlık olarak bu üç meziyetini, iman paydasında Bir’leştiren insandan, bu en şerefli terkipten birbirlerinden ayrılmayan iki unsur olarak ilim ve ibadet neşet eder. Buraya kadar anlatılanların âdeta hulâsası olan bu realitedir ki, insan için yapılan her hizmeti ibadet kabul eden bir telâkkinin üzerinde yükselen bir medeniyete vücut vermiştir. Bu sevgi medeniyeti, kendilerini bilâ istisna yaratılmışların en şerefli olarak hisseden kurucularına; tabiata, tüm evrene ve yaratılmışların tümüne aynı şerefi atfederek muamele etme mecburiyetini yüklemiştir. Camilerin, medreselerin, çeşmelerin, sebillerin, imarethanelerin, darü’ş-şifâların, vakfiyelerin manevî harcı bu şerefli vazifeye karılmıştır. Tanpınar’a “Cedlerimiz inşa etmiyorlar ibadet ediyorlardı. Maddeye geçmesini ısrarla istedikleri bir ruh ve imanları vardı. Taş ellerinde canlanıyor, bir ruh parçası kesiliyordu.” dedirten tam da muhabbet ve ibadet ilişkisinin insanımızdaki müşahhas tezahürüdür. Konuyu, modern dünyanın sevgisizlikten dolayı, yalnızlaşan, yabancılaşan ve bunalan insanıyla ilgili sonuç bölümüne geçişimizi de kolaylaştıracak bir anekdotla örneklendirebiliriz. Sigrid Hunke “*Allah’ın Güneşi Avrupa’nın Üzerinde*” adlı eserinde İslâm dünyasının hastanelerinden birinde yatan bir hastanın babasına

⁴Tank Ramazan, *İslam Medeniyetlerin Yüzleşmesi*, çev. Ayşe Meral, Anka Yay., İstanbul, 2003, s. 126.

yazdığı bir mektuptan bahseder. “Babacığım, benden para getirmenin lâzım olup olmadığını soruyorsun. Taburcu edilsem hastaneden bana bir kat yeni elbise ve hemen çalışmaya mecbur kalmayayım diye beş altın verecekler. Onun için süründen davar satmana gerek yok. Ama beni burada görmek istiyorsan hemen gel. Ben, operasyon salonunun yanındaki ortopedi servisinde yatıyorum. Eğer büyük kapıdan girersen, güneydeki revak boyunca yürü. Düştükten sonra beni getirdikleri poliklinik oradadır. Orada her hastayı önce asistan hekimler ve öğrenciler muayene eder. Birinin yatması gerekiyorsa reçetesini verirler, o da hemen yandaki hastane eczanesinden ilacını yaptırır. Sonra kütüphaneyi sağ tarafta bırakır ve başhekimin öğrencilerine ders verdiği büyük konferans salonuna geçersin. Avlunun solundaki koridor kadınlar tarafına gider, onun için sağ tarafı tutmalısın, iç hastalıkları bölümü ile cerrahi kısmının önünden geçmelisin. Eğer bir yerden musiki veya şarkı sesi duyarsan içeriye bak. Belki de ben iyileşmiş olanların toplantı salonundayımdır. Biz orada musiki ve kitaplarla oyalanırız. Başhekim bu sabah asistan ve bakıcılarla viziteye çıktığında beni muayene etti, servis hekimine anlamadığım bir şeyler not ettirdi. O da sonradan bana, bir gün sonra ayağa kalkabileceğimi ve çok geçmeden taburcu olabileceğimi söyledi. Ama canım buradan çıkmak istemiyor. Yataklar yumuşak, çarşaflar bembeyaz, battaniyeler yumuşak ve kadife gibi. Her odada akarsu var. Soğuk gecelerde her oda ısıtılıyor. Hemen her gün midesi kabul edenlere kümes hayvanları ve koyun kızartmaları veriliyor. Sen de sonuncu tavuğum kızartılmadan önce gel.”⁵ Görüldüğü gibi insan sevgisinin, ibadet kabul edilen bir ilmî ve bedîî anlayışla birleşerek, insanları ayırmadan kucakladığı bu tablo, bütün büyük dinler arasında bilinçli olarak niçin sadece İslâm’ın, kurallarının ve emirlerinin yeryüzünün ıslah edileceği bir tarzda temsil edildiği ve somutlaştırıldığı bir toplum inşasını amaçladığı apaçık ortaya koymaktadır.

İnsan sevgisini; kulluk, sorumluluk ve ahlâk bilinçleri zaviyesinden ortaya koyduğumuz yukarıdaki satırların, aynı zamanda modern insanın yalnızlığının, kendisiyle ve toplumuyla yabancılaşmasının sebeplerini de zımnen açıkladığını söyleyebiliriz. Durumu bir Batılının söyleminden ortaya koymak daha ilgi çekiçi olabilir: “İnsan türünün kendi kendisini birkaç saniyede yok edecek araçlar bulduğu, nüfus patlamasının gezegendeki sıkışıklığı, gerilim ve çatışmaları tehlikeli bir biçimde arttırdığı, insanlığın sefil durumdaki yarısının, zengin ulusların küstah lüksüne isyan ettiği, kentleşmenin, sanayileşmenin, tarihin hızlandırılmasının, gelenek ve değerlerin sarsılmasının yalnızlığı, karışıklığı ve umut-

⁵ Sigrid Hunke, *Allah’ın Güneşi Avrupa’nın Üzerinde*, çev. Hayrullah Örs, Altın Kitaplar Yay., trsz, ss. 121-125.

suzluğu arttırdığı bir anda, başkalarına duyulan somut sevgi, insanlığın en önemli 'acil gereksinimleri'nden biridir. Sevgi yokluğu, kuşkusuz, bizim krizimizin şiddetlendirilmiş bir yansımasından başka bir şey olmayan gençliğin krizinin en önemli etkenlerinden biridir.”⁶ Müslüman kavrayışına; kul olma, sorumlu olma ve ahlâklı olma bilinçlerini kazandıran eşref-i mahlûkat hakikati, özellikle 18. yüzyıldan sonra modern insanda, modernizmin bütün paradokslarıyla birlikte “yeryüzünün tanrısı” olduğu vehmini uyandırmıştır. Halifenin, “Mülk Sahibi”yle karşı karşıya geldiği hatta kendisini mülkün yegâne sahibi olarak gördüğü bu serapta insan kişisel amaç ve çıkarlarını toplumsal amaçlara yeğlerken “öteki” ile de arasına aşılmaz duvarlar örmüştür. “Gelişimi engellemeyen, gerilime ve enerji kaybına yol açmayan tek bir çeşit yakınlık biçimi” olarak olgun sevginin”⁷ sadece geçmişte kalan bir düş veya geleceğe ait bir hayal olarak görüldüğü bu serap ortamını hümanist Fromm şöyle tanımlar: “Gerçekten de, Amerika’da ve endüstriyelmiş Batı Dünyası’nda ciddi bir kriz içinde olduğumuzun bir hayli kanıtı vardır. Bu kriz ekonomik değil, insanî bir krizdir. Şiddet, sıkıntı, endişe ve ayrılık duygularının dayanılmaz derecede artmış olduğu toplumumuzda her gün hızla artan tüketimimiz, üretmekten ve maddî doyumdan başka bir şey aramaz hale getirilen insanların açlığını doyurmada yetersiz kalmaktadır.”⁸ Doğrudur; çünkü hayatın ve ölümün davranış ve eylem bakımından hangimizin daha iyi ve güzel olacağını sınamak için yaratıldığı âdetâ insan hafızasından silinmiştir. Çünkü ebeveynlerimizle, kardeşlerimizle, komşumuzla, dostumuzla, düşmanımızla, akrabayla, yabancıyla, işçiyle, iş arkadaşımla, yaşlıyla, engelliyle, fakirle, yetimle olan ilişkimizden; tabiatla, ağaçlarla, ormanlarla, havayla, denizle ve tüm kâinatla olan ilişkimizden ve tüm hayvanlar âlemiyle olan ilişkimizden sorguya çekileceğimiz unutulmuştur.

İnsanlığın maneviyatla bağlarını koparan bu vahim girdaptan kurtulması, yaratıcısıyla olan münasebetini yeniden tesis etmesine, kendi ontolojik mahiyetini yeniden keşfetmesine ve bu sayede ulaşacağı Marifetullah basamaklarında bütün varlığı şefkatle kucaklayabilmesine bağlıdır. “Muhabbetten Muhammed oldu hâsıl/Muhammed’siz muhabbetten ne hâsıl?” nidasına kulak vermelerine bağlıdır.

Kur’anın hedefi olan ahlâk ve eşitlik esaslarına dayalı bir toplum düzeni, ticaretle uğraşan zamanın Mekke toplumunda hâkim olan toplumsal ve ekonomik eşitsizlik şiddetle kınanarak ilân edilmişti. Kur’an işe, o toplumun aynı ma-

⁶ Pierre Burney, *Aşk*, çev. Aysen Emekçi, Alev Türker, İletişim Yay., 2.b, İstanbul, 1990, s. 95.

⁷ Eric Fromm, *İnsan Bilgisi ve Hümanist Planlama*, çev. Acar Doğangün, Arıtan Yayınevi, İstanbul, 1998, s. 131.

⁸ Fromm, a.g.e., s. 133.

dalyonun iki yüzü olan birbirine çok yakın iki yönünü eleştirmekle başladı: Bunlardan birisi şirk veya toplumun bölünmüşlüğüne belirtisi olan çok tanrıçılık, diğeri de aynı şekilde insanlığın bölünmüşlüğüne dayanan ve onu tehlikeli bir şekilde devam ettiren korkunç sosyo-ekonomik eşitsizlikti. Resûlullah'ın bizzat şahsında namaz, dua, sabır ve tevekkülle karşı koyduğu bütün eziyet ve hakaretler, ona, bu düzenin “iyiliği emretmeyi ve kötülüğü önlemeyi” amaç edinen temel bir prensip tarafından değiştirilmesindeki ilâhî görevinden dolayı reva görülmüştür. Onun ruhaniyetine günümüzde de reva görülen bir takım haksız tâ'rizlerin temelinde yine muhtemel ki aynı toplum düzeninin hâkim kılmaya çalışan bir zihniyetin, İslâm'ın sevgi, adalet ve hoşgörü prensipleri karşısındaki kaygısı yatmaktadır.

Bu durum bir yandan Resûlullah'a olan sonsuz ve sınırsız muhabbetimiz dolayısıyla İslâm topluluğunun bir ferdi olarak bizleri tek tek incitirken asıl endişemiz “iman etmedikçe cennete giremezsiniz ve birbirinizi sevmedikçe de tam iman etmiş sayılmazsınız” düsturunu hayatının her anında yaşatan bu sevgi ve isar Peygamberinin ve âlemlere rahmet olarak gönderilişindeki sırrın anlaşılmasındandır. Son sözü yine bir dua olarak onun muhabbet izinden giden bir veliye bırakalım: Senelerce sadece insanlara değil, kırık kanatlı kuşlara, kedilere ve sair hasta hayvanlara hizmet ettiği bilinen Bahaeddin Nakşibendî hazretlerinin bir duası... “Halka, mahlûka, sevgiden gayrı kusur verme İlahî, kusur verme bana.” Bu tür toplantıların bütün beşeriyet için Marifetullah ve Muhabbetullah yolunda hayırlı ufuklar açmasını diliyor, hepinizi ülfet ve hürmetle selamlıyorum.